

* قواعد درس هشتم _ اسم فاعل، اسم مفعول، اسم مبالغه *

(این مبحث در کتاب رشته ی تجربی و ریاضی در درس هشتم پایه دهم و در کتاب رشته انسانی در درس دوم پایه یازدهم مطرح شده است.)

* در سال نهم و دروس پنجم تا هفتم عربی دهم با بعضی از مهمترین نقش ها در جملات عربی آشنا شدیم:

مانند ﴿ مبتدا، خبر، فاعل، مفعول، نایب فاعل، صفت، مضاف الیه، مجرور به حرف جر

﴿ نقشها قابل تغییر هستند و یک کلمه ممکن است در جملات متفاوت نقشهای متفاوتی بگیرد. ﴿

مثال ۱: الطَّالِبَاتُ يَذْهَبْنَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ. ﴿ در این جمله (الطَّالِبَاتُ) نقش مبتدا دارد.

مثال ۲: رَأَيْتُ الطَّالِبَاتِ فِي الْمَدْرَسَةِ. ﴿ در این جمله (الطَّالِبَاتِ) نقش مفعول دارد.

﴿ بنا براین نقشها در جملات مختلف تغییر می کنند.

* در عربی به نقش کلمه، (اعراب) یا (المَحَلَّ الاعْرَابِي) می گوئیم.

* همچنین در مطالب قبلی و سالهای گذشته با بعضی از ویژگی های کلمات که ذاتی و غیر قابل تغییر است آشنا شدیم. مثلاً اینکه یک کلمه از لحاظ تعداد یا مفرد یا مثنی یا جمع است، یا اینکه یک کلمه از لحاظ جنسیت یا مذکر و یا مؤنث است.

* به ویژگی های ذاتی کلمات در عربی (تحلیل صرفی) می گوئیم.

﴿ در دو مثال بالا، کلمه ی (الطَّالِبَاتِ) اسم فاعل و جمع مؤنث است. و با تغییر جمله، تحلیل صرفی آن عوض نمی شود.

﴿ در این درس قرار است با چند ویژگی دیگر از اسمها (تحلیل صرفی) آشنا شویم که عبارتند از : اسم فاعل، اسم مفعول و اسم مبالغه.

* دقت کنید که اسم فاعل را با فاعل و اسم مفعول را با مفعول اشتباه نگیرید !!

﴿ اسم فاعل نشان دهنده ی ساختار هست و به آن تحلیل صرفی می گوئیم، اما فاعل نقش است و به آن محل اعرابی گفته

می شود. (اسم مفعول و مفعول هم همینطور هستند. ﴿

* اسم فاعل *

* اسم فاعل عربی برابر با صفت فاعلی فارسی است. و هنگام ترجمه باید تا جایکه امکان دارد، آن را بصورت صفت فاعلی فارسی ترجمه کنیم.

بن مضارع + ا: بینا / شنوا / دانا
 *انواع صفت فاعلی فارسی
 بن مضارع + نده: بیننده / نویسنده / خواننده

* اسم فاعل در ثلاثی مجرد بر وزن (فاعِل) می آید. ☞ مثل: کاتِب، زائِر، سائِل، قاتِل

* دقت کنید که فعل امر باب مفاعلة را با اسم فاعل اشتباه نگیرید !!

☞ حتی فعل ماضی باب مفاعلة اگر حرکت نداشته باشد ممکن است با اسم فاعل اشتباه گرفته شود.

مثال ۱: يا أَيُّهَا التَّيُّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَ الْمُنَافِقِينَ ☞ اینجا (جَاهِدِ) فعل امر باب مفاعلة می باشد و اسم فاعل نیست.

مثال ۲: سافر التلاميذُ الى مُحَافَظَةِ اِيْلَامِ. ☞ اینجا (سافر) فعل ماضی باب مفاعلة می باشد و اسم فاعل نیست.

* اسم فاعل ثلاثی مجرد، معمولاً بر یکی از وزنهای زیر تبدیل به جمع مکسر می شوند:

_ فُعَال: مثل « زُوَّار » جمع کلمه زائر / « حُكَّام » جمع کلمه حاکم

_ فَعَالَة: مثل « طَلَبَة » جمع کلمه طالب / « كَسْبَة » جمع کلمه کاسب

_ فَوَاعِل: مثل « شَوَاهِد » جمع کلمه شاهد

_ فُعَلَاء: مثل « عُلَمَاء » جمع کلمه عالم

☞ اما هر جا این وزنهای جمع مکسر را دیدیم نباید آن را اسم فاعل در نظر بگیریم. بلکه باید به مفردش برگردیم، اگر مفرد

آن بر وزن فاعل باشد، آن کلمه اسم فاعل خواهد بود و در غیر اینصورت اسم فاعل نیست. 😊

مثلا: حُكَمَاء مفردش حَكِيم هست (بر وزن فَعِيل) بنابراین اسم فاعل نیست !!

*گاهی اوقات اسم فاعل ثلاثی مجرد به حالت « فاعی » می آید :

مثل : هادی / قاضی / راضی

👉 و گاهی اوقات نیز به حالت « فالّ » می آید. مثل : شابّ / ضالّ / ضارّ

*نحوه ساختن اسم فاعل از ثلاثی مزید :

۱_ اول حرف مضارع (اتین) را تبدیل به میم مضموم (مُ) میکنیم.

۲_ سپس ب دومین حرف اصلی فعل حرکت کسره (ِ) میدهیم.

مثال: نُشَاهِدُ 👉 مُشَاهِدٌ // يُعَلِّمُ 👉 مُعَلِّمٌ

*برای تشخیص دادن باب یک اسم فاعل از ثلاثی مزید فقط کافیس (مُ) را تبدیل به (یِ) کنیم.

مثال : مُقَاتِلٌ 👉 یُقَاتِلُ 👉 باب مفاعلة

* اسم مفعول *

*اسم مفعول در ثلاثی مجرد بر وزن « مفعول » می آید.

مثال : مَحْمُودٌ / مَشْهُورٌ / مَقْدُورٌ / مَشْمُولٌ.

*نحوه ساخت اسم مفعول در ثلاثی مزید ؛

۱_ اول بجای حرف مضارع، میم مضموم (مُ) می گذاریم.

۲_ سپس به دومین حرف اصلی، حرکت فتحه (َ) می دهیم.

مثال: یُخْرِجُ 👉 مُخْرَجٌ // یُعَمِّرُ 👉 مُعَمَّرٌ

*همچنین برای تشخیص دادن باب یک اسم مفعول از ثلاثی مزید فقط کافیس (مُ) را تبدیل به (یِ) کنیم.

*اسم مفعول نیز همانند فعل مجهول از فعلهای لازم اصلا ساخته نمیشود.

*بهتر است تا جاییکه امکان دارد اسم مفعول را بصورت صفت مفعولی فارسی ترجمه کنیم.

👉 صفت مفعولی فارسی: بن ماضی + ه + (شده) : خورده شده، ستوده شده، خوانده شده و ....

* اسم مبالغه *

* اسم مبالغه یعنی اسمی که بر بسیار بودن و زیاد بودن دلالت میکند و در ترجمه ی آن، باید از کلماتی مثل « بسیار، زیاد و .... » استفاده کنیم. ☞ مثال: کذاب: بسیار دروغگو

* اسم مبالغه در ثلاثی مجرد بر وزن « فَعَال » و « فَعَالَة » می آید.

* هر دو وزن « فَعَال » و « فَعَالَة » هم برای مذکر و هم برای مؤنث بکار می رود .

مثال: رجل عَلَام _ رجل عَلَامَة // امْرَأَة عَلَامَة _ امْرَأَة عَلَام

* دقت کنید وزن « فَعَال » که مربوط به اسم مبالغه هست را با وزن « فُعَال » که یکی از وزنهای جمع مکسر اسم فاعل هست، اشتباه نگیرید !!

* یک نکته مهم راجع به اسم مبالغه 😊

* با توجه به نظرات مختلف در مورد اینکه اگر وزن « فَعَال » یا « فَعَالَة » دلالت بر شغل و ابزار داشته باشد، آیا آنرا اسم مبالغه بحساب بیاوریم یا خیر، بنابراین در صورتیکه در سوالات با این موضوع مواجه شدید بهتر است به روش زیر عمل کنید. 📖

☞ ابتدا بصورت دقیق همه ی گزینه ها را بررسی می کنیم. اگر مورد بهتری پیدا کردیم آن را بعنوان اسم مبالغه در نظر می گیریم. (یعنی کلمه ای که بر وزن « فَعَال » یا « فَعَالَة » آمده و معنی ابزار یا شغل نداشته باشد.)
☞ ولی اگر پیدا نشد همان گزینه ای را که بر ابزار یا شغل دلالت میکند، اسم مبالغه محسوب میکنیم.

مثال ۱:

عین العبارة التي فيها اسم مبالغة ؟

- ۱- لى نَظَّارَةٌ جَمِيلَةٌ.
 ۲- اذهب الى المعمل بالسيارة
 ۳- أبى خَبَّاز و هو يعملُ فى الخبزِ .
 ۴- شاهدتُ رجلاً عَلَامَةً فى المكتبة

اینجا بهتر است گزینه ۴ را پاسخ صحیح در نظر بگیریم چون در بقیه ی گزینه ها به ترتیب کلمات (نَظَّارَةٌ، السیارة، خَبَّاز) آمده اند و معنی ابزار یا شغل دارند. (عینک، اتومبیل، نانوا).

مثال ۲:

عین العبارة التي فيها اسم مبالغة ؟

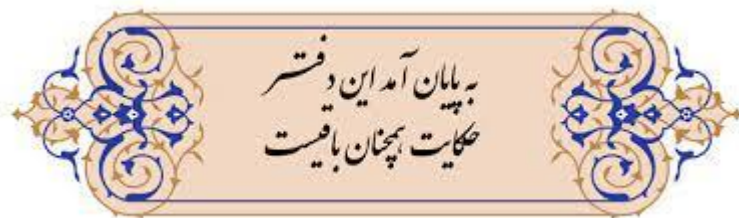
- ۱- جاء طُلابُ الجامعةِ الى الصف
 ۲- اشتریتُ كُرسياً خَشِيباً من النجار
 ۳- أَخْرَجَ الحَكْمُ لاعِباً من المباراة.
 ۴- أنا أُحِبُّ نَقَادَ الكَلَامِ .

اینجا گزینه ۲ پاسخ صحیح است.

دقت کنید که « طُلابُ » و « نَقَادُ » که به ترتیب جمع مکسر کلمه ی « طَالِبُ » و « نَاقِدُ » هستند را با اسم مبالغه اشتباه نگیرید. چون این دو کلمه « اسم فاعل » هستند و وزن جمع مکسرشان شبیه اسم مبالغه است.

t.me/alarabi_alamdar

* پایان *

منابع:

۱_ قرآن کریم

۲_ عربی زبان قرآن ۱ (رشته ریاضی، تجربی)

۳_ عربی جامع (خیلی سبز)

** قابل توجه همکاران محترم و دانش آموزان گرامی **

۱_ استفاده از این جزوه برای کلیه افراد رایگان بوده و کسی حق خرید و فروش آن را ندارد.

۲_ هرگونه کپی برداری بدون ذکر منبع، شرعا و قانونا مجاز نمی باشد.

 @alarabi_alamdar